

Валерій ТОПЧИЙ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені Іллі Ілліча Мечникова,
Одеса, Україна
krassus64@gmail.com*

СИСТЕМА ПОЛІТИЧНИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ КСЕНОФОНТА АФІНСЬКОГО

На думку сучасних істориків, система політичних та філософських поглядів у житті Ксенофонта Афінського (445-350 до н. е.) відіграла таку ж важливу роль, як і історія та йшли поряд один з одним. Але потрібно одразу зазначити, що у часи Ксенофонта Афінського термін «політика» тільки починало формуватися, а офіційно воно було введено тільки у 322 р. до н. е. Аристотелем у праці «Політія». Замість нього існувало поняття «політична формація» (або спільність), яке тоді ототожнювалося із самоорганізацією суспільства на території усіх давньогрецьких полісів. Тому потрібно звернути увагу на те, що поняття «політичні погляди» по відношенню до Ксенофонта досить умовне [4, С. 161-164].

Ксенофонт Афінський – це відомий давньогрецький письменник, полководець та мислитель, який будучи представником афінської аристократії й одним з учнів Сократа майже усе життя присвятив воєнному й політичному життю Давньої Греції, яке, можна припустити, фактично й сформувало його проспартанські політичні погляди. Однак, через розвиток політичних поглядів у Ксенофонта також могла скластися певна філософія життя, яка передусім базувалася на його знаннях про спартанське суспільство, вченні Сократа й власному досвіді. Потрібно зазначити, що усі політичні і філософські, економічні й настановчі твори Ксенофонта на даний момент відносять до трактатів – типу літературного твору, що містить обговорення будь-якого питання у формі міркування, що має на меті викласти принциповий підхід до підійнятої проблеми. Загалом відомо, що в усіх роботах знайшли своє відображення політичні й філософські погляди Ксенофонта Афінського. Але, з метою підтвердження зазначеного вище факту й більш докладного дослідження їх появи, розвитку і впливу, потрібно розглянути твори Ксенофонта, в яких, як вважається сучасними вченими, вони зображені найяскравіше. До них відносять такі роботи, як – «Гієрон», «Бенкет», «Лакедемонська політія» й «Згадки про Сократа» [1].

Перша відома нам політично-філософська праця Ксенофонта Афінського є «Гієрон». Зазначений твір Ксенофонта був написаний в періоді між 385-375 рр. до н. е. у вигляді діалогу між тираном Сиракуз

Гієроном I та відомим давньогрецьким поетом Сімонідом Кеоським, де вони обговорювали аспекти тиранії, монархії та деякі зміни в них [1]. Загалом, діалог у праці Ксенофонта «Гієрон» був побудований на принципі «питання-відповідь», де Сімонід запитує Гієрона, про різні аспекти правління тирана, а Гієрон намагається переконати співрозмовника в тому, як важко бути тираном. Фактично, на думку Ксенофонта тиранія – це поганий тип правління із великою кількістю недоліків.

Починаючи з VIII розділу й до кінця твору Ксенофонт, через постать Сімоніда, викладав свої думки, про те, як правильно повинна правити людина у державі, залишаючись гарною людиною й не боячись за своє життя – правитель повинен заохочувати та нагороджувати усі добрі вчинки своїх підлеглих, з метою виглядати більш благородним в очах людей, а також щоб люди самі хотіли працювати під його керівництвом [1].

Можна зробити висновок, що, загалом Ксенофонт виступав проти тиранії, у зв'язку з тим, що, на його думку даний тип правління викликає у населення лише незадоволення, страх й прагнення позбутися подібної влади. З іншої сторони, потрібно зауважити, що під час розповіді Гієрону рекомендацій щодо гарного правління автор праці не виступав проти влади тирана як монарха, завдяки чому можна припустити, що Ксенофонт був прихильником монархічного устрою, але при цьому розумів, що влада у державі повинна в першу чергу приносити користь не правителю, а її населенню, що може призвести й до покращення життя самого монарха.

Наступною політико-філософською працею, була робота «Бенкет», однак, перед тим, як перейти до неї, потрібно повернутися до згаданого вище твору «Згадки про Сократа». Точніше, до його суспільно-філософського аспекту. Згідно проведеного аналізу філософія Сократа, у відображенні Ксенофонта, може бути відображенням поглядів та ідей самого автора твору, а не давньогрецького філософа. Тому й виникає важливість окремого вивчення політичного й філософського аспектів даної праці.

Наприклад потрібно звернути увагу на те, що у даній роботі обговорюється поняття «дружба» Ксенофонт, причому двічі – з учнем Сократа Гермогеном й жінкою на ім'я Феодота. На той час відображення жінки у писемних джерелах було рідкістю, й, особливо, діалогів між ними та чоловіками. Згідно сучасних досліджень, окрім того, що жінки в Давній Греції були позбавлені майже усіх прав, у даному суспільстві були більш розповсюджені гомосексуальні відносини, хоча загалом у давніх греків сексуальна орієнтація не сприймалася в якості соціального ідентифікатора так, як у сучасному світі. Тому можна припустити, що Ксенофонт вважав, що

жінки можуть мати власні погляди на різні важливі теми (на прикладі дружби) [1].

Повертаючись до праці Ксенофонта Афінського «Бенкет», слід зауважити, що в даній роботі, на думку сучасних істориків, також присутній не тільки філософський, а також історичний підтекст. Аргументується це тим, що твір дозволяє дізнатися, як жили й чим займалися заможні люди в Афінах у II половині V ст. до н. е. у часи Пелопоннеської війни. Робота була присвячена бенкету, який влаштував один із найбагатших людей Давньої Греції свого часу Каллій Заможний, з нагоди перемоги його улюбленця Автоліка в змаганні на під час Панафінейських ігор у 422 до н. е., на який також було запрошено Сократа, Ксенофонта, та ще багато різних діячів Афін того часу [1].

Можна припустити, що найбільш цінними для аналізу філософської думки Ксенофонта Афінського у даному творі є, передусім, діалоги Сократа. Зазначений факт можна підтвердити тим, що у випадку із іншими працями Ксенофонта, слова Сократа могли бути поглядами самого автора. Чітко вони простежуються у восьмому розділі «Бенкету», де Ксенофонт, словами Сократа, розповідає свої погляди до кохання.

Ще одним політико-філософським твором Ксенофонта Афінського є «Лакедемонська політія» [1]. На думку сучасних вчених «Лакедемонська політія» є однією з найвідоміших й найвпливовіших праць серед усіх відомих творів давньогрецького письменника [2]. Загалом, у своєму творі Ксенофонт Афінським описав основні спартанські закони, які були запровадженні реформатором Лікургом Спартанським між IX-VI ст. до н.е.

Впродовж усього викладу Ксенофонт Афінський додавав певні коментарі до кожного з законів Лікурга, іноді порівнюючи із демократичними законами інших держав завдяки чому можна спробувати виділити деякі політичні погляди Ксенофонта: підтримував організацію певного рівноправ'я між жінками та чоловіками у спартанському суспільстві й наголошував на тому, що в інших елліністичних державах такого не було й підтримував спартанську систему виховання, яка, на думку автора, дозволяла найкраще виховати у дитині силу, спритність й стійкість [1].

Також потрібно згадати про ряд листів, в яких також відображені філософські й політичні погляди Ксенофонта. Згідно їх аналізу можна дізнатись, що Ксенофонт – підтримував ідею Сократа про те, що багатство повинне вимірюватися його використанням, а не кількістю; мав ідею написати працю, де слова й виступи Сократа були б його вибаченнями, з

метою показати чесноти філософа й вважав, що про Сократа потрібно писати тільки хороше [3].

Отже, аналіз політичних та філософських праць Ксенофонта Афінського дозволяє зробити висновок, що насичене подіями життя, соціальне походження, дружба з відомими правителями та філософами свого часу вплинули на формування й розвиток політичних поглядів та ідей Ксенофонта. Завдяки цьому у нього склалася певна філософія життя, що передусім сформувалася на законах Лікурга, філософії Сократа та власному досвіді. Ксенофонт був прихильником аристократичної монархії та антидемократичних поглядів. Він вважав, що лише під керівництвом ідеального, за його розумінням, правителя держава може досягнути найкращого розквіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Complete Works of Xenophon. Delphi Classics. Hastings, 2013. URL: https://graycity.net/xenophon/177748-complete_works_of_xenophon_illustrated_delphi_ancient_classics.html
2. Topchyu V. Essay of Xenophon Athenians «Lacedaemonion Politeia», as the main source for the study of the laws of Lycurgus Spartanians. *Scientific Collection «InterConf», (157): with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science: Development and Factors its Influence»*. Amsterdam, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/article/view/3909/3945>
3. Xenophon. Epistles of Xenophon. *The whole works of Xenophon* / [translate A. Cooper, Spelman, Smith, Fielding]. Philadelphia, 1836. URL: <https://archive.org/details/wholeworksofxeno00xenouoft/mode/2up>
4. Xenophon: Ethical Principles and Historical Enquiry. Mnemosyne. Supplements. History and Archaeology of Classical Antiquity, Vol. 348. Boston, 2012. 804 p.

Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
aleksandrovichvv@ukr.net*

ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ВАГОМОЇ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОЇ ЦІННОСТІ

У час повномасштабної військової агресії росії перед закладами освіти поставлено пріоритетне завдання, яке стосується виховання майбутнього фахівця як свідомої особистості, що володіє високим рівнем